

A POLICY REVIEW

Összeállította: Balás Gábor

Mostani lapszámunkban a kéthavonta megjelenő konzervatív amerikai folyóirat, a Policy Review 2005 első felében megjelent számaiból szemeztetünk. A lapot a Stanfordi Egyetemen működő Hoover Intézet adja ki. A lap minden száma letölthető az internetről (www.policyreview.org).

A 2005. évfolyam első, február–márciusi számában Stanley Kurtz a nyugati világban tapasztalható demográfiai folyamatoknak és a nyugati civilizációban megfigyelhető kulturális csatáknak a kapcsolatait vizsgálja *Demographics and the Culture War* című cikkében.

A világ demográfiai katasztrófa felé halad. A demográfusok számítása szerint átlagosan 2,1 gyermeket kellene szülni életük folyamán a nőknek ahhoz, hogy a modern társadalmak képesek legyenek magukat újratermelni. Ezt már a modern társadalmak között a legmagasabb termékenységi rátával rendelkező Egyesült Államok sem éri el. A folyamatosan csökkenő termékenységi rátából adódó demográfiai probléma mára már elérte a világ fejlődő országait. 2002 óta a világ népességének egészében a reprodukcióhoz szükségesnél alacsonyabbra esett vissza a termékenységi ráta. A demográfiai folyamatok a társadalmak folyamatos előregedésével jár együtt, folyamatosan csökkenő gyermeklétszám mellett a születéskor várható élettartam is folyamatosan növekszik.

A probléma pusztán bevándorlással nem megoldható. A fejlődő országok kibocsátóképessége csökken, másrészt olyan tömegű bevándorlás lenne szükséges, amely feloldhatatlan kulturális feszültségekkel járna, amint azt a közelmúlt holland példája is mutatja.

Fenntarthatóak-e hosszú távon ilyen demográfiai folyamatok mellett a társadalmak? A modern társadalmak gazdasági modellje feltételezi a folyamatosan növekvő népességet. A jóléti államokat a fenntarthatatlan szociális kiadások fogják összeropantani, és a folyamatosan zsugorodó piacok a befektetések jövedelmezőségét csökkentve ássák alá a piacgazdaság rendszerét.

Hogyan kerülhető el a gazdasági összeomlás? A kritikus pont, mutat rá Kurtz a demográfiai folyamatok kulcstényezőjére, hogy a folyamat megfordítása csak a termékenységi ráta növekedésével lehetséges. A termékenységi ráta ilyen drasztikus visszaesése azonban három olyan kulcstényezőnek köszönhető, amelyek megfordulása nem igazán várható. Ezek: az urbanizáció, amely a gyermek gazdasági „hasznát” csökkentette, a nők munkába állását elősegítő technológiai haladás, amely a gyermekneveléssel kieső idő költségét növelte meg és a termékenység szabályozását lehetővé tevő techno-

lógiai változások, amelyek valódi döntéssé tették a gyermekvállalást. Ezek a tényezők várhatóan nem fordulnak a visszájukra, ezért a termékenység növekedése csak a kulturális mintákban történő radikális változás esetén lehetséges.

Milyen kulturális változások lehetségesek? Két forgatókönyvet vázolnak fel a témában a közelmúltban megjelent írások. Az egyik forgatókönyv szerint egy új konzervatív fordulat előtt állunk. Ennek több útja is létezhet. Az egyik lehetséges út, hogy amint a demográfiai válság a gazdaság válságához vezet, a megváltozó közhangulat a 60-as évek mozgalmait, a feminizmust, a szexuális forradalmat fogja megkérdőjelezni, az abortusz növekvő elítélését, a család intézményének felértékelését hozva. A másik lehetséges út egyszerűen az, hogy a vallásos családok magasabb termékenységi rátájuk következtében túlszaporodják a szekularizált, alacsonyabb termékenységű családokat, növelve a konzervatív értékrend befolyását. Harmadik lehetséges út, hogy az államoknak a válságra adott pronatalista intézkedései (például családi adókedvezmények) nyomán növekszik a házasságok száma és a házasságban élők aránya, ami a kutatások szerint ugyancsak a konzervatívok arányának növekedését fogja hozni. A negyedik s leginkább valószínű út azonban az, hogy a gazdasági válság nyomán a csökkenő vagy összeomló jóléti rendszer felértékeli a gyermekek gazdasági értékét, vagyis a következő generációk, tanulva a válságévek idős generációjának kudarcából, ismét a gyermekek vállalása felé fordulnak idős éveik biztonsága érdekében. Ez ugyancsak a társadalom konzervatív fordulatához vezethet.

Van azonban egy ijesztőbb forgatókönyv is. A biotechnológia fejlődésének következményeitől már most is sokan tartanak. A genetikai tervezés lehetősége egy csökkenő népességű időszakban komoly veszélyeket hordoz magában, komolyan felvetve annak a lehetőségét, hogy az új eugenika korszaka következék be. A feminizmus és az eugenika könnyen szövetségesei lehetnek egymásnak, „megszabadítva a nőket a gyermekvállalás köttetségétől”. „Ha a feministáknak a nők munkahelyi egyenjogúságáért való küzdelme és ezzel párhuzamosan a társadalom több gyermek iránti igénye közötti választással szembesülnek, nem nehéz elképzelni, hogy a kulturális baloldalon egyesek megoldásként a technológiai kiszérodésért fognak felszólalni” – mondja Kurtz. Ez persze a gyermekek eltárgyasulási folyamatának kiteljesedését is jelentené, tovább gyengítve, sőt esetleg meg is szüntette a gyermek–szülő kapcsolatot, teszi hozzá.

Mivel a konzervatív fordulat és az új eugenika víziója egyenlő mértékben valószínű, komoly intellektuális feladat lesz ezen vízió megvalósulásának megakadályozása, mondja Kurtz.

Ugyanebben a számban több cikk is kapcsolódik az iraki háború körül kialakult vitákhoz. *Michael J. Glennon* azt vizsgálja, hogy a szeptember 11-i támadás és az USA iraki inváziója után az ENSZ szerepének újragondolására felkért tanácsadó testület által készített riport mennyire volt képes újra definiálni az ENSZ szerepét a változó nemzet-

közi környezetben (*Idealism in the U.N.*). Elemzésének konklúziója, hogy a jelentés által üzent idealizmus és a realitásoktól való teljes elszakadás nem az ENSZ szerepének megerősítését, hanem további marginalizálódását hozhatja magával. *Mark Gould* az iszlám vallás sajátosságainak és az iszlám terrorizmusnak a kapcsolatát vizsgálja (*Understanding Jihad*), míg *Ronald D. Asmus* és *Bruce P. Jackson* cikke (*Does Israel Belong in the EU and NATO*) Izraelnek az euro-atlanti szervezetekhez való csatlakozásának esélyét elemzi.

A március–áprilisi számban *David Davenport* és *Jeffrey M. Jones* az írni-olvasni tudás körül kialakult amerikai politikai vitákat elemzik *The Politics of Literacy* című cikkükben.

Az elmúlt 10 évben az Egyesült Államokban az íráskészség kérdése az oktatással foglalkozó akadémikusok vitáiból átcúszott a politikai viták terébe. Politikai konszenzus kezd kialakulni abban, hogy háborút kell indítani az analfabétizmus ellen, de mind a probléma definiálásában és mérésében, mind a támadás módjában jelentős viták zajlanak.

A történet a 80-as évek végén, Kaliforniában kezdődött, amikor egy politikai ambícióktól fűtött állami oktatási főfelügyelő, *Bill Honig* átfogó reformot indított az állam oktatási rendszerében. Ennek középpontjába az olvasást állította. Reformját a teljes nyelv (*whole language*) mozgalom módszertanára, egyesek szerint inkább csak filozófiájára építette. Lényege, hogy a gyerekek a szavakat nem a betűkön keresztül felépítve, hanem szövegkörnyezetében megértve tanulják meg. Az 1994-es teszteredmények azután nagyon sötét képet festettek a kaliforniai gyerekek íráskészségéről. A felmérésben részt vevő államok gyerekei között a kaliforniaiak a legrosszabb eredményt érték el. Az eredmények komoly politikai fölzúdulást eredményeztek, politikai és szakpolitikai vitákat indítva el a kérdésről.

Texasban *George W. Bush* – még kormányzóként – a 90-es évek közepén indított támadást az írástudatlanság ellen. A számonkérhetőséget állította a középpontba. Állami tesztrendszer vezetett be az iskolák között, meghirdetve a „vissza az alapokhoz” politikáját. Az eredményt sokan „texasi csodaként” emlegetik. Azon harmadikos diákok aránya, akik átmentek a teszten, 2004-ben 91%-ra nőtt a 10 évvel korábbi 76%-ról. A csodát sok kritika érte, elsősorban azért, mert valódi eredményt nem ért el az íráskészség fejlesztésében, mert a tanárok nem írni, hanem csupán tesztet kitölteni tanítják meg a diákokat, ugyanakkor kétségtelen, hogy komoly politikai eredményt hozott *Bush* számára.

Clinton elnöksége alatt érte el először az írástudás kérdése a szövetségi politika szintjét. 1997-ben az információs gazdaság nemzetközi versenyében elengedhetetlen íráskészségre hivatkozva egy szövetségi szttenderdeken és szövetségi támogatáson nyugvó politikát akart bevezetni a *Clinton*-adminisztráció. A reform megbukott. A demokraták a reformtól a kisebbségi gyerekek esélyeinek csökkenését féltették, míg a republikánusok a korábban helyi szintű politika államosítása miatt elleneztek azt. A szövetségi

csatát is Bush nyerte meg e kérdésben. Talált egy hiteles tudóst Reid Lyon személyében, aki az általa Texasban bevezetett betűzős, tesztíró módszer hitelessé tette, majd Bush kihasználva a republikánusok vonzódását a „vissza az alapokhoz” módszerhez, elfogadtatta velük a *No Child Left Behind* törvényt, amely jelentős szövetségi támogatást juttatott azon államoknak, amelyek komoly erőfeszítéseket tettek az olyan oktatásügyi prioritások végrehajtásában, mint például a tesztírás és az íráskészség fejlesztése. Így megőrizve az állami autonómiát sikerült szövetségi szintre felhozni az íráskészség ügyét.

Miközben a politika megszerezte magának a témát, a kérdés szakpolitikai kérdései körül fennmaradtak az ádáz viták. Az alapkérdések: hogyan kell tanítani, hogyan kell mérni és hogyan lehet fejleszteni az íráskészséget?

A módszer körül zajló vitába két szekértábor ásta be magát. Az egyik a hangzókra és készségekre alapozza az írástudást, a másik a megértésre esküszik. A vitát kulturális és politikai célok is támogatják. A betűzős módszer apró blokkokra bontja fel az írást, és a gyerek készségeinek fejlődésével egyre bonyolultabb szövegeken építi fel az íráskészséget. A megértésre alapozott módszer a szavakat tanítja meg szövegkörnyezetükben a diákoknak, majd utána fejleszti ki azt a készségüket, hogy részekre bontsák. Ez utóbbi iskolának a része a teljesnyelv-mozgalom, amely már nem is csak a szavakat, de az egész szöveget kívánja megértetni a diákkal, ebből visszabontva a szavakat. Ez az iskola természetesen sokkal érzékenyebb arra, hogy milyen szövegeket olvastatnak a gyerekekkel, és az „értékes” irodalom minél hamarabbi olvasását ösztönzi, beemelve a kulturális kánon feletti politikai vitát is a gyerekek íráskészségébe. A betűzős módszert általában azért támadják, mert nem építette be az elmúlt harminc év olvasáskutatási eredményeit az oktatási módszerbe, a megértésalapút pedig azért, mert egyelőre képtelen választ adni a romló írás-olvasási teljesítményekre.

Nem kisebb vita zajlik az eredmények méréséről. Három mérésfajta áll rendelkezésre: a National Assessment of Educational Progress (NAEP), a Program for International Reading Literacy Study (PIRLS) és a Program for International Student Assessment (PISA). Az eltérő módon mérő, eltérő időhosszúságú és eltérő összehasonlíthatóságú felmérések rendszerint az adatok eltérő értelmezését is lehetővé teszik. Néhány eredmény azért konzisztens. Az elmúlt harminc évben nem javult az amerikai gyerekek átlagos szövegértése, ellentétben például a matematikai készségek fejlődésével. Míg a kis gyerekek olvasási készsége nemzetközi összehasonlításban átlag feletti, harmadév után fokozatosan esik a teljesítményük, és 15 éves korukra a nemzetközi átlag alá esnek. Végül az is nyilvánvaló, hogy a fekete és a latin-amerikai szülőtől származó gyerekek minden évfolyamban lényegesen rosszabb írásteljesítményt értek el, mint a fehér és ázsiai származású kortársaik.

Mindezen eredmények alapján kialakult egy befolyásos koalíció politikusokból, üzletemberekből és konzervatív akadémikusokból, akik szerint az USA írástudási válság-

ba került, és emiatt jelentős reformokra van szükség. Velük szemben áll a zömében a jelenlegi közoktatási rendszert támogató csoport, melynek képviselői szerint az előbbi koalíció az adatok félremagyarázásával és túlértékelésével maguk teremtenek válsághangulatot, pedig a megoldás a problémákra az oktatási rendszer forrásainak növelése és a tanárok továbbképzése lenne. Természetesen ez a csoport a tesztekre magukat is támadják, hogy azokkal nem lehet mérni az írás-olvasási készséget, mert a tesztekre „gyúrnak” a tanárok is, és különben is tömegesek a csalások.

A reformok iránya tekintetében a fenti két iskola mellett megjelent egy tudományos megközelítés, amely átláthatóságot, a tesztelhető elméleteket és a rendszeres gyakorlati méréseket kér számon a reformokon. Végül megjelent a reformvitában egy negyedik, bár nem túl befolyásos politikai irányzat is, amely az írni-olvasni tudást politikai eszköznek tekinti, mellyel a tömegek elnyomásuk tudatára ébredhetnek, s ezzel elérhető, hogy politikailag aktívabb szerepet vállaljanak saját felszabadításukban. Ez a „cultural literacy” mozgalom nem jutott még ki számottevően néhány egyetemi tanár elefántcsonttornyán kívülre.

Az írás-olvasási tudás politikájának jövőjét jelentősen befolyásolni fogja két tényező, zárja írását a szerzőpáros. Egyrészt úgy tűnik, ez a kérdés tartósan felkerült a szövetségi szintre, másrészt egy erősen pragmatikus és központosító neokonzervatív és neoliberais vonal fogja ezt a kérdést irányítani a közeljövőben.

Ugyanebben a számban *Jennifer Roback Morse* a házasság intézményének védelme mellett érvel libertariánus szemszögből (*Marriage and the Limits of Contract*). Konklúziója, hogy a kisebb államért harcoló libertariánusoknak támogatniuk kell a spontán módon, az emberek szexuális ösztönén alapulva létrejövő társadalmi intézményt, a házasságot, s meg kell védeniük azt mindenfajta detronizálásától, mert erős, a szexuális élet és a gyermekvállalás szempontjából elsődleges házassági intézmény hiányában a személyi kapcsolatok szabályozása az állam nagyobb szerepvállalását fogja igényelni.

A június–júliusi szám *Lee Harris* egy hosszabb írásával indul *The Future of Tradition* címmel. Alapkérdése, hogy az ismét fellángolt kultúrharokban, hogyan lehet és miért kell megvédeni a kulturális hagyományokat.

Formájukban és vitáikban különböző kultúrharok folytak az évezredek folyamán, de az alapmotívum nem változott – mondja Harris: olyan csoportok vették támadás alá a hagyományos értékeket, akik kiváló képességekkel bírnak absztrakt gondolatok kezelésében, és egy új, forradalmi értékrendet ajánlanak. Módszerük is mindig hasonló: az ésszerűséget kérik számon a hagyományokon. Milyen jövő áll a hagyományok előtt egy olyan világban, amelyben az ésszerűség egyre inkább eluralkodik?

Végignézve a stratégiákat, amellyel a hagyományokat védték a 12. századi zsidó filozófus Maimonidestől kezdve Hayekig, Harris megállapítja, hogy valamennyi érvelés, védelem azon bukik el, hogy tévesen áll hozzá a hagyomány természetéhez.

Harris a hagyományt a zsigerekben élő viselkedési normarendszernek tartja, amelynek ideológiája, indoklása nem több az emberi gondolkodás által a hagyomány köré épített mesterséges struktúránál, de nem összetévesztendő magával a hagyománnyal. Ezt kell szem előtt tartanunk, amikor beszállunk a hagyomány hasznosságáról szóló vitákba. Szét kell választani a hagyomány zsigeri viselkedési értelmének hasznosságát a hagyomány ideológiai körítésének hasznosságától.

Mivel a közösség éppen ezeken a zsigeri viselkedési normákon alapszik, az egyének a hagyomány diktálta viselkedést zsigerileg követve válhatnak a közösség tagjává, ezért a közösség léte szempontjából értelmetlen is feltenni azt a kérdést, hogy hasznos-e ez a hagyomány a közösség számára. A hagyományok, mint zsigeri viselkedési elemek, éppen ezért sokkal stabilabbak, mint az őket körülvevő ideológiai máz, amelynek lebomlása és átalakulása után is fenn tudnak maradni. A hagyományok természetesen változhatnak, sőt vannak esetek (a reneszánszkorú Európa vagy Japán a 19. században), amikor teljesen átalakulnak, ugyanakkor érdemes meglátni, hogy ezek a folyamatok éppen azért lehetségesek, mert a hagyomány nemcsak őseink örökségeként, hanem a kor emberének innovatív adaptációja által él.

Hogyan jönnek létre, adódnak át, maradnak fenn a hagyományok mint viselkedési formák? Ahhoz, hogy az ilyen átalakulások megtörténhessenek és fennmaradhassanak, szükséges, hogy a társadalom kollektív zsigeri memóriájában képes legyen rögzíteni a változtatás okait: honnan jöttünk, s miért nem akarunk oda visszatérni. Ilyen zsigeri tudásátadására a leghatékonyabb és legbiztosabb intézmény a család, amely intézmény ezért nemcsak biológiai szerepet tölt be a társadalom reprodukciójában, hanem etikait is. Ebben az intézményben kell kifejlődnie annak a viselkedésnek, amelylyel létrejön egy olyan ember, aki nemcsak azt tanulja meg, hogyan viselkedjen, hanem egyúttal azt is, hogy ezt a tudást hogyan adja át gyermekeinek. A hagyomány utódainknak történő átadásakor megtanítjuk nekik, hogyan neveljék unokáinkat. Ez adja társadalmunk generációkon átnyúló stabilitását.

A hagyományok értéke tehát nem elsősorban a múltban betöltött szerepükből, vagyis abból következik, hogy mennyiben segített nekünk civilizációnk fennmaradásában, hanem abból ered, hogy mennyire segít minket a jövőbeni civilizációnk működésében.

Hogyan adjuk át ezeket a hagyományokat? A család az egyetlen olyan intézmény, mondja Harris, amely úgy hat a viselkedésünkre, hogy nem pillanatnyi állapotunkban vizsgál minket, hanem egész életünk pályáját látja maga előtt. Míg a barátok, munkatársak és minden egyéb intézmény arra tanít minket, hogyan, mi *módon* éljünk, a csa-

lád életcél ad. Ez a család legfontosabb etikai kontribúciója szocializációnkhoz, meghatározza, mivé akarjunk válni.

Itt érünk el a másik kulcstényezőhöz a hagyományok értelmének megértésében. Nem absztrakt ideák átadását követi a hagyományok átadása, hanem élő, hús-vér példákat mutat fel a gyerek elé, *tündöklő példákat* – mondja Harris. Az a társadalom, amelyekben az emberi példaképek követése helyett absztrakt emberi ideák követése válik céllá, a jobbra válás leginkább motiváló tényezője és a hagyomány átadásának módja vész el. Éppen ezért a tündöklő példák elleni támadás, az ikonok ledöntése a legveszélyesebb a kulturális harcban, amely az azt körül vevő gondolati máz elleni támadásként jelentkezik. A házasság intézményét véve például, a szüleink, nagyszüleink által közvetített házasság-ideál iránti vágyunk helyett a házasság intézményének definiálását kérjük tőlünk. Nevet adnak a hagyományban gyökerező házasságnak, mint „hagyományos házasság”, ezáltal a korábban létező tündöklő példa mint a példakép egy lehetséges megjelenési formáját definiálják. Az ezen úton haladó kultúrharc a hagyomány átadásának folyamatán keresztül támadja.

Az orwelli „újbeszél” győzelmét látjuk, amelyben azok, akik egyszerűen csak szeretnék élni a megszokott módon az életüket, nem találnak szavakat arra a cselekvésre, amit eddig természetesnek tartottak. Ez a folyamat lassan a viselkedési formák, vagyis bármiféle hagyomány átadását veszélyeztetik, mert az átadás egyetlen garanciája, a példakép vész el.

Ugyanebben a lapszámában *Kenneth Anderson* cikke az amerikai legfelsőbb bíróság egy 2005. márciusi ítélete kapcsán azt elemzi, figyelembe szabad-e venni az amerikai alkotmányos ítélkezésben más államok, illetve egyéb nemzetközi szervezetek alkotmányos normáit. *Henry Sokolski* cikke az iráni atomprogram lehetséges következményeit, míg *Paul T. Hill* a blairi iskolareform eredményeit elemzi.